

Elszalasztott alkalom

Eric Klinenberg és Jeff Manza

A november 2-i választásokon a republikánusok elsöprő, 1938 óta a legnagyobb sikerüket érték el. Mivel magyarázható, hogy két évvel Obama elnök lelkes megválasztása után ennyire megfordult a politikai közhangulat?

Barack Obama és a Demokrata Párt 2008-ban azzal a világos mandátummal jutott hatalomra, hogy gyökeresen változtassa meg az ország szociális és gazdaságpolitikáját. Obama választási sikerét a közvélemény örömtöréssel fogadta, és ma, amikor a Demokrata Pártot „elagyabugyálták” az időközi kongresszusi választáson, nehéz nem arra a következtetésre jutni, hogy Obama elnök elszalasztotta ezt az alkalmat.

Barack Obama jelöltként ígéretet tett a merész kormányzásra és arra, hogy a rutin helyett újra értelmet ad a választásoknak. Al Gore-tól és John Kerrytől eltérően Obamának sikerült az aktivisták széles hálózatát mozgósítani, amely valamiféle tömegmozgalom jegyeit öltötte magára. Obama, a remény üzenetét közvetítve, maga mellé tudta állítani, demokrata ellenfelével Hillary Clintonnal szemben, a rendszerint szkeptikus progresszívek jelentős többségét, és a fiatalok és kisebbségek millióit is. (1)

A választások másnapján Obama kampányfőnöke újból megerősítette, hogy az új kormány megragadja a politikai lehetőséget és vakmerően kimondja: „Kár lenne, ha egy komoly válságnak semmi haszna nem volna.” Jöhet a pénzügyi reform. Az egészségügy reformja. Médiareform. Nagy gazdasági ösztönző csomag, amely munkahelyeket teremt és helyreállítja a nemzet szétbomló struktúráit. Bezárni Guantanamót. Befejezni az igazságtalan és haszontalan háborúkat, amelyeket a Bush kormányzat kezdett, de nem tudott a végükre jutni. Az amerikai választókat ilyen változásokra készítették elő, és Obama megígérte, végrehajtja azokat.

Amikor hivatalába lépett, a politológusok az induló helyzetet két másik nagy elnökével: Franklin Delano Roosevelttel és Ronald Reaganéval vetette össze. Mindkettő azzal az erőteljes politikai üzenettel került hatalomra, hogy a megörökölt gazdasági válságot elődeik politikája okozta és az ő radikálisan különböző politikájuk fog majd annak véget vetni. Franklin D. Roosevelttel „első száz napja” különböző intézkedések viharával kezdett el egy folyamatot, amely szakított a szabad kereskedelemmel és a nagy vagyonok védelmével, melyek az 1929-es általános gazdasági válsághoz vezettek. Bár ezek a korai rendelkezések nem voltak elegendők ahhoz, hogy véget érjen a Nagy Válság, megvetették egy „második New Deal” alapját, ami létrehozta a jóléti államot és hosszú távú gazdasági növekedést eredményezett, valamint a profit részleges újraelosztását a szegényeknek és a középosztálynak.

Ronald Reagan teljesítménye – bár épp ellenkező irányú gazdaságpolitikai intézkedésekkel – szintén lenyűgöző volt. A korai 1980-as években, egy rövid, de súlyos recesszió, idején – amely 10 százalék fölél emelte a munkanélküliséget s kétszámjegyű infláció kísért – a kongresszus két kamarája közül csak egynek, a szenátusnak a támogatásával indult bátran rohamra. Azt állította, hogy a New Deal időszaka már lefutott, az amerikai értékekre támaszkodva („America is back”) kell helyreállítani a nemzet „nagyságát” és „maga a kormányzat a probléma”, ezért az egyéni kezdeményezéseket kell támogatni. Sikerral tematizálta a nyilvános vitákat abban az irányban, hogy elfogadtassa a hatalmas adócsökkentéseket, a közszolgáltatási kiadások megnyirbálását és hatásukat a mai napig éreztető deregulációs intézkedéseket. A republikánus nemzeti politikai többség, amelyet csak Bill Clinton elnökségének első kétéves időszaka szakított meg (1993–1995), Amerikát tartósan jobboldali irányba vitte a következő 25 évben. (2)

Roosevelthez és Reaganhez hasonlóan Obama elnök is azzal érvelhetett volna, hogy a döntő politikai változás nem választás kérdése, hanem szükségyszerűség. Követelhetett volna, hogy a republikánusok, akiknek politikája teljesen hitelét veszítette, kötelezzék el magukat az ő politikája mellett. Nem tette. Ehelyett megpróbált közvetítő lenni, hogy udvariasan, pártok közötti kiegyezési megállapodásokkal kormányozzon, hogy *egyezkedjen* a politikai változásokról ahelyett, hogy irányítaná azokat.

Nézzük meg például, mennyire kesztyűs kézzel kezelte az Obama-kormányzat a pénzügyi szektort, amely pedig felelős a 2008-as nagy válság kirobbanásáért. Amikor Obama hivatalba lépett, pontosan érzékelhető volt, mekkora közfelháborodást vált ki a nagy befektetési bankok és gazdag ügyfelek megmentésére kifizetett óriási állami segélycsomag és a Wall Street

titánjai által bezsebelt bónuszok és év végi jutalmak. Amerikában más gazdag demokratikus országokhoz viszonyítva a politika irányítói mindig is busásabban jutalmazták a nagyon gazdagokat, akik cserébe vagyonuk legnagyobb részét pénzeszközökbe fektették, mely azután végzetes hatással volt a gazdaságra. Az a lehetőség, hogy a társadalmi egyenlőtlenségeket és egyes rétegek elszegényedését közvetlenül összekapcsolják a pénzügyi szektor túlbujánzásával, majd látható összeomlásával, egy érett gyümölcsnek tűnt, amit csak le kell szedni Barack Obamának. Röviden: akkor kellett volna támadásba lendülnie.

Obama azonban ahelyett, hogy vád alá helyezte volna a neoliberais rendszert azért a gazdasági összeomlásért, amit okozott, ezt a rendszert egyenesen ölelő karjaiba vette. Az első kulcsfontosságú gazdasági posztokra kinevezettek – Larry Summers és Timothy Geithner – közel álltak a Wall Streethez. Ez a két ember tevékenyen részt vett a krízishez vezető politikában, ezért a Nobel-díjas közgazdászok, akik merészebb változásokat követeltek – például Paul Krugman és Joseph Stiglitz – otthagyták az Obama-csapatot. Obama és tanácsadói folytatták a mélységesen népszerűtlen Bush-kormányzat banktámogatási politikáját, minden lényegi változtatás nélkül.

A 2008 őszen életbe léptetett pénzügyi mentőcsomag közfelháborodást keltett többek között azért, mert azt sugallta, hogy a „szent tehének” szükségleteit, lám, kielégítik, miközben áldozataik, az amerikai átlagemberek egyre jobban megszenvedik a mind jobban kiéleződő gazdasági válság hatásait. Több pénzügyi intézmény, amelyeket az USA kormánya kisegített, rövid időn belül újra rekordnyereséget kaszáltak. 2010 októberében a Bloomberg beszámolt arról, hogy a Goldman Sachsnak elég tartaléka volt ahhoz, hogy átlagosan 370 706 dolláros bónuszt fizessen minden alkalmazotjának és a Deutsche Bank alkalmazottai is átlagosan 394 499 dolláros bónusszal zárták az évet. Mivel ezek a számok magukban foglalják a lényegesen kevesebbet kereső kisegítő személyzetet is, nyilvánvaló, hogy a cég magas beosztású bankárai lényegesen többet kapnak ennél.

A Fő utca dolgozói nem jártak ilyen jól. A hivatalos munkanélküliségi mutatók 10 százalék fölöttiek. Ráadásul Obama hivatalba lépése óta 17 százalék vagy még több a húsz év fölötti feketék körében. De mivel ezek a számok csak azokat foglalják magukban, akik még nem adták föl a reményt, a valóságos mutató ennél lényegesen magasabb. Milwaukee-ban például egy újabb tanulmány azt mutatta ki, hogy a feketék 53 százaléka volt munkanélküli 2009-ben. (A fehérek körében is magas, 22 százalékos a munkanélküliség.) (3) Tulajdonképpen az ingatlanok elárverezése, a megtakarítások értékvesztése és a mélységes létbizonytalanság lett az új norma. A kormányzat pedig sokkolóan kevés segítséget nyújtott az ingatlantulajdonosoknak, hogy a hitelek újratárgyalásakor kedvező feltételeket tudjanak kialakítani maguknak azoktól a bankoktól amelyek az adófizetők mentettek meg a csődtől.

Mit tett a kormányzat, hogy javítsa az emberek helyzetét? Legnagyobb teljesítménye ez ügyben egy 787 milliárd dolláros gazdasági ösztönző csomag volt 2009 telén. Ez az összeg siralmasan kevésnek bizonyult. A 2010-es kampányban Obama és a demokraták helyesen azzal érveltek, hogy az amerikaiak helyzete még rosszabb lenne az ösztönző csomag nélkül. De üzenetüknek könnyedén keresztbe tettek a republikánusok, akik azt állították, hogy a kormány már több mint 800 milliárd dollárt elpocsékolta és csak az államadósságot növelte. Tény, hogy nem sok szavazó mondhatta el, hogy javult a helyzete. Ezért a republikánus üzenet nyitott fülekre talált.

A belső keresletösztönzés gazdasági sikertelensége – bár a kudarc végül is csak relatív – azért következett be, mert Obama elnök nem merte elég bátran és következetesen képviselni azt a gazdaságpolitikát, amire pedig a megválasztásakor felhatalmazást kapott és erős közmegegyezésen nyugodott, amelyre bőségesen támaszkodhatott volna. Pénzügyi reformjai hoztak némi javulást, de a katasztrofális pénzügyi rendszer alapjait ezek a lényegtelen javítások nem érintették. Nem oldotta meg véglegesen a „túl nagy ahhoz, hogy elbukjon” problémáját, ami miatt pedig a pénzintézetek egyre nagyobb kockázatok vállaltak, és ez vezetett el a banksődökhöz. Sőt az új törvények növelték a koncentrációt a szektorban, és ennek következtében a gazdaság függősége a nagy bankoktól tovább növekedett 2008-hoz képest.

Az, hogy mindenáron a megegyezést keresi, Obama legnagyobb politikai vívmányára, a nemzeti egészségügyi reform megvalósítására is rányomta bélyegét.(4) A *Rolling Stone* újságírója, Matt Taibbi hívta föl a figyelmet a kormány stratégiai baklövésére: még a tárgyalások megkezdése előtt földadták az egységes egészségügyi ellátási rendszer megvalósításának igényét, és ezzel az állam elvesztette azt a lehetőséget, hogy mindenki számára megfizethető állami biztosítási rendszert tudjon kialakítani.

A reform tehát „egyéni befizetések és megbízások” elvét követi, így mindenkit kötelez egy olyan magán biztosítócéggel leszerződni, ahol sem az ár, sem a szolgáltatás minőségét nem képes ellenőrizni és befolyásolni. A rendszert ez után épp a republikánusok ítélik alkotmányellenesnek.(5) Húsz állam már jogorvoslatot kért az új törvény ellen, és több konzervatív kormányzó (számuk tovább nőtt november 2-ától) bejelentette már, hogy nem kívánja azt alkalmazni. Az egészségügyi reformot pártolók hiába ismételték, hogy a törvény alkalmazásakor egyre szélesebb körben és egyre kedvezőbb feltételekkel lehet majd működtetni, egyáltalán nem biztos, hogy a rendszer túléli az Obama-kormányzat első időszakát.

Nincs semmi meglepő tehát abban, hogy a fiatal szavazók, akik a 2008-as kampány idején még lelkesek voltak, ma már kevesebben járultak az urnákhoz (a 2010. november 2-i választáson a 18–29 éveseknek csak 11 százaléka, szemben a két évvel azelőtti 18 százalékkal). A gazdaság stagnálása épp a fiatal, az egyetemekről frissen kikerült diplomásokra volt rendkívül kedvezőtlen hatással. A felsőfokú végzettségű 20–24 évesek körében a munkanélküliség a 2007. decemberi 3 százalékról mára közel 10 százalékra nőtt. S nincs a láthatáron semmi olyan speciális program, amely segítené őket az

szakmai élet megkezdéséhez. A média és az internet reformjára vonatkozó ígéretekből – ezek különösen fontosak voltak a fiatalok szemében –, semmi nem valósult meg. Obama jelöltként sikraszállt a net semlegességéért, a teljes jogú, diszkrimináció nélküli hozzáférésért. Beruházásokat ígért egy jobb szélessávú rendszerbe, mert ma az amerikaiak többet fizetnek egy lassúbb szolgáltatásért, mint sok európai. De az Obama egykori egyetemi társa, Julius Genachowski vezette Szövetségi Kommunikációs Bizottság, a kormányzat szellemiségéhez alkalmazkodva, véget nem érő tárgyalásokat folytat, és inkább telekommunikációs cégek iránt előzékeny, mint a felhasználókkal.

Obama kampánya nagy lendülettel indult, és lelkes támogatásra talált az amerikai progresszív körökben, akiket sikerült is mozgósítania. Hivatalba lépése után azonban az Obama-kormányzat már nem támaszkodott többé a tömegmozgalmakra, amelyek hatalomra segítették. Most pedig e mozgalom régi tagjai világossá tették előtte, hogy nem kívánják többé segíteni őt.

*A szerzők a New-Yorki Egyetem szociológia professzorai.

Fordította: Terbe Teréz

- (1) Jerome Karabel, „Le parti démocrate au pouvoir pour vingt ans?” *Le Monde diplomatique*, 2008. december.
- (2) Ez nem jelent szükségképp republikánus parlamenti többséget, hiszen több tucat demokrata képviselő, különösen déliek, Ronald Reagan, majd idősebb és ifjabb George Bush alapelveit tekintették irányadónak.
- (3) Christina Spiewak, „Study shows Milwaukee unemployment for black men at record high.”, *The Badger Herald*, 2010. október 25., <http://badgerherald.com>
- (4) Olivier Appaix, „Quand les Etats-Unis se refont une santé”, *Le Monde diplomatique*, 2010. május, <http://magyardiplo.hu/archivum/2010-majus/200-hogyan-gyogytjak-az-egyesuelt-allamokban-az-egeszseguegyet>
- (5) Matt Taibbi, „Sick and Wrong”, *Rolling Stone*, 2010. április 5. www.rollingstone.com

Cimkék: gazdaság választások usa politikai elemzés
